

(IN)ADMISIBILITATEA CONTESTĂRII PATERNITĂȚII STABILITE PRINTR-O HOTĂRÂRE JUDECĂTOREASCĂ DEFINITIVĂ, ÎN SITUAȚIA PROBELOR NOI OBTINUTE PRIN PROCEDEE TEHNICO-ȘTIINȚIFICE CARE NU ERAU DISPONIBILE LA DATA SOLUȚIONĂRII CAUZEI

Asist. univ. dr. Georgeta-Bianca SPÎRCHEZ

Facultatea de Drept

Universitatea Transilvania din Brașov

Abstract

The following study focuses on those cases involving paternity, which at the time of their ruling took into account scientific evidence by which the filiation could not be established with certainty. If under the relevant domestic law the applicant has no possibility of challenging the judicial declaration of his paternity, the conclusion is that the authorities failed to secure his right to private life. In order to highlight the legal remedies that need to be considered, we have also referred to the main principles developed through the European Court of Human Rights case-law.

Keywords: *paternity, respect for private or family life, fair balance.*

1. Preliminarii

La data de 16 februarie 2022, Curtea Constituțională a României pronunța Decizia nr. 56 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. II și ale art. III din Legea pentru modificarea Codului de procedură civilă¹. Una dintre dispozițiile invalidate (cea a art. III), care ne-a atras atenția, în mod particular, are următoarea redactare: „(1) Paternitatea stabilită pe cale judecătorească poate fi contestată, de tatăl din afara căsătoriei sau de copil, în termen de 3 ani de la data intrării în vigoare a prezentei legi, dacă după rămânerea definitivă a hotărârii prin care a fost stabilită paternitatea au fost obținute probe noi prin procedee tehnico-științifice care nu erau disponibile la data soluționării cauzei.

(2) În caz de admitere a acțiunii prevăzute la alin.(1), prima hotărâre își pierde efectele de la data rămânerii definitive a celei de-a doua hotărâri”.

În acest context, dincolo de expunerea criticilor de neconstituționalitate și consemnarea principalelor considerente pe care se întemeiază soluția Curții

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 367/13.04.2020.

noastre Constituționale, demne a fi cunoscute pentru o viitoare legiferare corespunzătoare, ni se pare utilă, mai cu seamă, explorarea nevoii sociale care a determinat autoritatea noastră legiuitoare să ia în considerare oportunitatea unei asemenea reglementări².

În esență, este vorba despre acele cazuri de stabilire a paternității prin hotărâri judecătorești definitive mai vechi, care la data pronunțării lor au avut în vedere probe științifice prin intermediul cărora paternitatea nu a putut fi stabilită cu certitudine întrucât dezvoltarea medico-legală, de la acea vreme, permitea doar oferirea unor indicii care se impuneau a fi coroborate cu alte mijloace probatorii. Între timp, bucurându-ne de o dezvoltare impresionantă a medicinei, există o mai mare acuratețe în stabilirea cu precizie a legăturii de filiație³, astfel că, în multe cazuri, părțile interesate de aflarea adevărului biologic realizează astfel de expertize extrajudiciare, care infirmă cele statuate juridic în trecut.

Pentru a pune în acord adevărul biologic și cel judiciar, în aceste cazuri se promovează calea extraordinară de atac a revizuirii, care în majoritatea cazurilor este respinsă ca inadmisibilă, socotindu-se că nu se susține vreunul din motivele limitativ prevăzute în legislația românească. În raport cu o asemenea soluționare, se poate aprecia că se realizează o atingere gravă a dreptului fundamental și convențional la viață privată și de familie, sens în care vom reaminti orientarea Curții europene a drepturilor omului, referindu-ne, în cele ce urmează, la două hotărâri celebre în materie, pronunțate împotriva României: *cauza Ostace*⁴, și mai recent, *cauza Bocu*⁵.

2. Prevalența realității biologice asupra adevărului judiciar. Principii ce se desprind din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

În cauza *Ostace c. României*, reclamantul s-a adresat, în plan național, instanței judecătorești cu solicitarea de a revizui o hotărâre de stabilire a paternității pronunțată în 6 martie 1981. În motivarea cererii sale a arătat că împreună cu

² Reținem că inițial această propunere nu a fost avută în vedere, dovada fiind titlul proiectului legislativ, dar și Expunerea de motive a acestei inițiative legislative care se referă, în principal, la punerea de acord a procedurii contestației privind tergiversarea procesului cu Decizia nr.604/16 iulie 2020. Curtea Constituțională, prin Decizia sa din 16 februarie 2022 recunoaște prerogativa inițiatorului sau chiar a deputaților, senatorilor, pe calea amendamentelor, de a modifica și alte prevederi ale Codului de procedură civilă care nu erau în relație directă cu decizia arătată în nota de fundamentare.

³ Pentru evidențierea progreselor remarcabile în această materie, a se consulta Viorica Claudia Dumitrache, *Dreptul persoanei de a dispune de corpul său versus dreptul copilului de a-și cunoaște identitatea biologică*, Revista Română de Drept Privat nr. 4/2017.

⁴ CEDO, Cauza *Ostace c. României*, cererea nr. 12547/06, Hotărârea din 25 februarie 2014, ECLI:CE:ECHR:2014:0225JUD001254706.

⁵ CEDO, Cauza *Bocu c. României*, cererea nr.58240/14, Hotărârea din 30 iunie 2020, definitivă în 30 septembrie 2020, ECLI:CE:ECHR:2020:0630JUD005824014.

persoana, față de care avea stabilită rudenia prin hotărârea judecătorească menționată, a efectuat înainte de a introduce această revizuire, o expertiză medico-legală extrajudiciară, fiind ambii interesați de aflarea adevărului biologic, în lumina faptului că anterior nu s-au putut baza pe o probă științifică incontestabilă.

Instanța investită cu judecata acestei revizuirii a respins-o ca inadmisibilă, considerentele sale vizând exigențele art. 322 din vechiul C. pr. civ.⁶, față de care a concluzionat că raportul de expertiză recent efectuat nu poate constitui un înscris ce îndeplinește condițiile pct. 5 din textul legal amintit. Această soluție a fost menținută și în căile de atac mai departe exercitate, instanțele de control judiciar arătând, la rândul lor, că raportul de expertiză extrajudiciară nu reprezintă un înscris în sensul stabilit de legiuitor pentru a deschide calea revizuirii.

Considerându-se vătămat în dreptul său la viață privată și de familie, garantat de art. 8 al Convenției europene a drepturilor omului, reclamantul s-a adresat Curții de la Strasbourg, care a constatat că nu a fost realizat un just echilibru între interesele concurente ale individului și ale societății în ansamblul său⁷, prin negarea posibilității reclamantului de a redeschide o procedură atunci când imposibilitatea prezentării anumitor probe, în cursul procedurii inițiale, s-a datorat unor circumstanțe exterioare voinței părților. Interpretarea restrictivă, în acest caz, a urmat o linie constantă trasată de doctrină și confirmată de jurisprudență română, potrivit căreia trebuia, în mod obligatoriu, ca înscrisul să fi existat la momentul derulării procedurii inițiale⁸.

Remarcăm că, și în acest caz, examinarea, de către Curtea europeană, a hotărârilor pronunțate de autoritățile naționale, în exercitarea marjei lor de apreciere, s-a realizat prin prisma îndeplinirii standardului proporționalității. Astfel, în timp ce respingerea cererii de redeschidere a procedurii de stabilire a paternității era prevăzută de lege, întrucât erau stabilite restrictiv condițiile de exercitare și, astfel,

⁶ În actualul Cod de procedură civilă, textul legal corespondent este cel de la art. 509 pct. 5: „după darea hotărârii, s-au descoperit înscrisuri doveditoare, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților”. Astfel, și în lumina noii reglementări, își păstrează actualitatea argumentele juridice dezvoltate anterior.

⁷ În literatura de specialitate (Aurora Ciucă, *Interesul superior al copilului. Noi sensuri ale unei „formule magice”*, articol accesat la data de 05.05.2022 la adresa web: <https://www.universuljuridic.ro/interesul-superior-al-copilului-noi-sensuri-ale-unei-formule-magice/>), au fost exprimate chiar opinii potrivit cărora, într-un astfel de caz, Statul român prin autoritățile sale a forțat noțiunea de interes superior al copilului în detrimentul dreptului la viață privată al tatălui. În ceea ce ne privește, suntem de părere că instanțele, prin soluțiile la care facem trimitere, au decis să sacrifice chiar și interesul superior al copilului ce s-a arătat interesat a-și cunoaște propria identitate biologică, în virtutea autonomiei procedurale de care se bucură, dând prevalență securității juridice.

⁸ Pentru condițiile cumulativ de îndeplinit în vederea exercitării revizuirii având ca temei legal art. 509 alin. (1) pct. 5 C. pr. civ., a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, 2020, p. 883 și următoarele. Autorii citați sunt în favoarea interpretării restrânse a noțiunii de înscris, în sensul conferit de art. 509 alin. (1) pct. 5 C. pr. civ., oferind însă și exemple din jurisprudență, prin care s-a admis cererea de revizuire în baza unor expertize sau a unor avize științifice ulterioare pronunțării hotărârii (Curtea de Apel Pitești, Decizia civilă nr. 1406/R/1998).

urmărea un obiectiv legitim (cel al securității juridice), totuși ea nu îndeplinea cerința de a fi necesară într-o societate democratică, prin inexistența unui mecanism juridic ce permite contestarea, în lumina noilor probe, a paternității stabilite anterior prin hotărâre judecătorească definitivă, mai ales că toate persoanele implicate în cauză și-au manifestat interesul în aflarea adevărului biologic. Suplimentar Curtea a mai constatat și că decizia instanțelor interne nu a fost conformă cu evoluția dreptului român în domeniul filiației, adusă prin adoptarea noului Cod civil.

Asupra unei atari imposibilități de a obține revizuirea unei hotărâri definitive de stabilire a paternității s-a aplecat Curtea europeană și atunci când a analizat cauza *Bocu c. României*⁹. Și cu această ocazie, în planul dreptului intern, a fost vorba de o soluție de inadmisibilitate a revizuirii, fundamentată pe considerentul că raportul de expertiză nu poate fi asimilat noțiunii de înscrisuri, în înțelesul dat de dispozițiile art. 322 pct. 5 din vechiul C. pr. civ., fiind considerat, de instanța din România, un act prin care se materializează un alt mijloc de probă – expertiza. Pe de altă parte, s-a mai apreciat¹⁰ că acest așa-zis înscris nou nu ar îndeplini cumulativ nici celelalte condiții legale – de a exista la data primei judecăți, neputând fi înfățișat întrucât, fie a fost deținut de partea potrivnică, fie a fost vorba de împrejurări mai presus de voința părții.

Prin oferirea unui asemenea răspuns, într-un act de autoritate publică, practic autoritățile naționale au refuzat să cerceteze dacă, într-adevăr, respectivul mijloc de probă relevă un alt adevăr, bazat pe o testare genetică mai avansată decât cea avută în vedere la data pronunțării hotărârii definitive de stabilire a paternității. O atare interpretare, dincolo de faptul că nu este compatibilă cu exigențele convenționale, apreciem că este în contradicție și cu finalitatea acestei căi de retractare, principiul comun din spatele motivelor limitativ enumerate de legiuitor fiind acela al justificării unei împrejurări care a alterat procesul de stabilire a adevărului judiciar¹¹.

⁹ Curtea a constatat că problema prezentată în această cauză este similară cu cea din *Ostace c. României*, unde s-a pronunțat asupra încălcării art.8 al Convenției, având în vedere inexistența unui mijloc legal adecvat pentru a permite persoanei în cauză să obțină redeschiderea procedurilor interne. Particular în cauza *Bocu c. României* a fost că, deși Guvernul a înaintat o declarație unilaterală, pentru soluționare amiabilă, totuși Curtea a considerat necesar să continue examinarea cauzei, apreciind că reclamantul, pentru a obține mai apoi revizuirea, are nevoie să constate ea însăși, în mod explicit o încălcare a art. 8 din Convenție. Aceasta este, cu alte cuvinte, o altă incertitudine ce vizează redeschiderea procedurilor civile, și anume în ipoteza soluționării cauzei printr-un acord amiabil la care ajung părțile în fața Curții europene sau în baza unei declarații unilaterale. Pentru propuneri de modificare corespunzătoare, a se vedea Mihaela Mazilu-Babel, Georgeta-Bianca Spîrchez, *Revizuirea hotărârii civile ca urmare a unei soluționări amiabile-inclusiv în ipoteza unei declarații unilaterale-survenite la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Argumente de lege ferenda*, în *Pandectele române* nr. 3/2020.

¹⁰ A se vedea și Decizia Tribunalului Brașov nr. 1241/21 octombrie 2013, consultată prin intermediul bazei de date www.sintact.ro.

¹¹ Ioan Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ed. 2, 2015, Ed. C.H. Beck, consultat în baza de date www.legalis.ro. Potrivit autorului citat, legea procesuală are în vedere, raportat la

3. Învățăminte ce se desprind din dezbateră obiectiei de neconstituționalitate a art. III din proiectul legislativ de modificare a Legii nr. 134/2010

Principala critică de neconstituționalitate înaintată de Președintele României cu privire la inițiativa legislativă, obiect al studiului nostru, vizează sistematizarea legislației și unicitatea obiectului de reglementare, în sensul că această propunere de modificare nu se integrează în conținutul normativ al Codului de procedură civilă.

Astfel, se reține că, în fapt, proiectul legislativ discutat nu introduce niciun motiv de retractare/reformare a hotărârilor definitive pronunțate în materia analizată de noi, aceasta având în vedere că se pune în discuție o hotărâre judecătorească intrată în autoritatea lucrului judecat. Au mai fost avute în vedere și încălcarea principiului legalității căilor de atac și dreptul la un proces echitabil. Este vorba, în esență, de faptul că „prezumția de adevăr a hotărârilor judecătorești prin care s-a stabilit paternitatea nu poate fi înlăturată/răsturnată decât prin exercitarea căilor ordinare sau extraordinare de atac prevăzute de lege”.

Concluzia aceasta se impune în raport de efectul negativ al autorității lucrului judecat [prevăzut de art. 431 alin. (1) C. pr. civ.¹²], care presupune interdicția de a mai reitera o altă judecată în aceeași cauză¹³, ca o garanție a securității raporturilor juridice¹⁴.

S-a mai relevat că nu este la adăpost de critică nici termenul de 3 ani, care prin proiectul legislativ se calculează de la data la care ar intra în vigoare legea, ceea ce înseamnă o aplicabilitate temporară, de natură a afecta securitatea raporturilor juridice. Or, în mod obiectiv, un astfel de termen ar trebui luat în considerare de la momentul la care se ia la cunoștință de faptul că este exclusă paternitatea.

Pentru aceste motive, și în sesizarea de neconstituționalitate a Președintelui României, soluția legislativă viabilă privește calea de atac a revizuirii, pentru care e necesară modificarea Codului de procedură civilă – la nivelul introducerii corespunzătoare a acestui motiv și a stabilirii termenului de exercitare a căii de atac.

acest motiv de revizuire, doar un singur mijloc de probă, anume înscrisurile. Comentariile, bazate pe citarea unei jurisprudențe mai vechi a Tribunalului nostru Suprem, sunt în sensul că legiuitorul nu a avut în vedere alte mijloace de probă, cum sunt declarațiile de martori, chiar luate în formă autentică, recunoașterile părților sau rapoartele de expertiză. Totodată, autorul citat subliniază că este esențial ca înscrisul să fie descoperit după pronunțarea hotărârii judecătorești, ceea ce înseamnă că a existat la data judecării.

¹² „Nimeni nu poate fi chemat în judecată de două ori în aceeași calitate, în temeiul aceleiași cauze și pentru același obiect”, ceea ce presupune verificarea triplei identități: de subiecte, obiect, cauză.

¹³ Ioan Leș, Daniel Ghiță (coord.), *Tratat de drept procesual civil. Volumul I Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 723.

¹⁴ Pentru dezvoltări, în acest sens, a se vedea Ana Maria Raluca Pârveu, *Autoritatea de lucru judecat în statornicirea Noului Cod de procedură civilă*, în *Revista Dreptul* nr. 7/2014.

Totodată, potrivit punctului de vedere al Președintelui României, folosirea sintagmei „au fost obținute probe noi prin procedee tehnico-științifice care nu erau disponibile la data soluționării cauzei” este „imprecisă și de natură a genera interpretări diferite în practică cu privire la momentul la care procedeele erau disponibile (la modul general sau pentru acea parte din proces) și, în consecință, susceptibilă de a crea o practică neunitară”.

Nici redactarea alin. (2) al art. III nu ar îndeplini, în optica Președintelui României, cerințele de calitate a normei, prin aceea că „statutul civil al persoanei trebuie să se bucure de maximă precizie, astfel că prima hotărâre trebuie schimbată pentru a putea fi efectuate formalitățile din registrele de stare civilă”, ceea ce ar corespunde regulii de la art. 513 alin. (4) C. pr. civ.¹⁵.

Menționăm că, prin hotărârea pronunțată, Curtea Constituțională s-a aplecat, în principal, asupra aspectelor formale, statuând în sensul că nu poate exista o disonanță între titlul legii, ce fixează obiectul său de reglementare și conținutul efectiv. În considerente a mai reținut și încălcarea principiului unicității reglementării în materie, potrivit căruia reglementările de același nivel și având același obiect se cuprind, de regulă, într-un singur act normativ.

4. Concluzii

Hotărârile pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauzele *Ostace c. României* și *Bocu c. României*¹⁶ ne reamintesc, o dată în plus, de importanța pe care Curtea de la Strasbourg o acordă exercitării rolului activ al judecătorului, mai cu seamă în acțiunile privind filiația. În acest sens reținem preeminența pe care instanța europeană o conferă realității biologice, îndatorând judecătorul cauzei să afle adevărul și să nu se mulțumească cu o simplă probabilitate, privând astfel, nerezonabil, părțile de avantajele aferente progresului științific.

Aceste principii, ce se degajă din jurisprudența obligatorie a Curții europene, își păstrează valabilitatea și atunci când este vorba despre judecarea unei căi extraordinare de atac, de retractare, cum este revizuirea, care permite redeschiderea unei proceduri finalizate prin pronunțarea unei hotărâri ce se bucură de autoritate de lucru judecat, fiind necesar a fi aplicate prioritar de magistrații cauzei. Sau, după cum just se arată în sesizarea de neconstituționalitate asupra art. III din Legea

¹⁵ „Dacă instanța încuviințează cererea de revizuire, ea va schimba, în tot sau în parte, hotărârea atacată [...]”.

¹⁶ Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului mai cuprinde și alte hotărâri relevante pentru subiectul analizat, anume: *Paulík v. Slovacia* (cererea nr. 10699/05), Hotărârea din 10 octombrie 2006, definitivă la 10 ianuarie 2007, și *Tavly v. Turcia* (cererea nr. 11449/02), Hotărârea din 9 noiembrie 2006, definitivă în 9 februarie 2007.

de modificare a Codului de procedură civilă¹⁷ a Președintelui României, „de principiu, progresele științifice, în baza cărora realitatea biologică se constată că este diferită de cea juridică, trebuie să poată fi valorificate prin mijloace de drept”.

Întrucât instanțele par totuși a interpreta restrictiv condițiile de admisibilitate a revizuirii, chiar și în această materie, opunând o serie de obstacole de natură procesuală, ar fi bine-venită o modificare legislativă corespunzătoare, de natură procesuală, care să țină seama și de aspectele care ar putea vulnerabiliza conformitatea cu legea noastră fundamentală, expuse și prin intermediul acestui studiu.

¹⁷ Disponibilă la adresa web: <http://www.cdep.ro/proiecte/2021/200/30/2/sezpres232.pdf> (accesată ultima dată în 05.05.2022).